קריעגס לענדער

פון שמחה זיידען.

מאנטענעגרא 11.

אלטע דערצעהלען, קינדער גלויבען, זייער פאנטאזיע מאהלט. אלס קינד האב איך אויך געגלויבט: אז מאנטענעגרא איז באמת א לאנד וואס איז אזוי גרויס ווי די גאליצישע הויפטשטאדט אין מענשען פון א גאנץ לאנד וואוינען דארט צוזאמען בכסיפה אחת אין אייזשטראט.

איצט בין איך שוין היבש דרינען אין דעם לאנד פון א סך שטיינער און ווייניג מענשען, נאך ווייניגער פרוכטבא רען־בארען, פון דעם לעצטען דארף בכלל קיין רעדע נישט זיין.

איך זעה אז נישט צוזאמען וואוינען דא די מענשען, - ווי מיין קינדיש מח'ל האט אמאל געמיינט, אז מען וויל די ער טער וואו מאנטענעגריגער וואוינען זע הען קענען, מוז מען ערשט וואנדערן אי בער מאל אין בערג פון איין דארף צום אנדערען, פון איין שטאדט צו דער אנ דערער...

קריכען, דראפען זיך צווערשט אי בער בערג, ארום בלאנדזשען איבער ווע גען, שטראמען וואס „רוחות". גייסטער האבען זיי זיכער געבוים מ'געהט און מ'געהט איבער זיי און ס'שטעהט אלין אויף איין ארט. נור העכסטענס קומט מען וואס א מאל א ביסעלע העכער אדער ניד ריגער...

טיילמאל האט זיך פשוט געוואלט אראבשפרינגען אין דער אונגעגדליכען טאל. אהין אין יענע שטאדט אדער ארט. וואס דארט געהט, אינם טאל אינ'ם ווייטען, טיעפען: מ'האט דאס פשוט מיט די אויגען שוין דייטליך געזעהן, דאך האט מען געמוזט ערשט וואנדערן, קריכען, אמאל ארויף און א מאל אראב ביז מ'האט ענדליך נאך לאנגע מאטערנישען זוכה גע ווען צו קומען דערצו...

דארט אונטען וואס מיר זעהען שוין — דאס איז צעטיניע דיא הויפט שטאדט פון מאנטענעגרא...

"צעטיניע" איז ווי א היבש שעהנע קליינע גאליצישע פראווינץ שטאדט מיט שעהנע ריינע גאסען וואס ציעהען זיך. אין פערשידענע ריכטונגען, זעהט מען ערגיץ א שטאקינע געביידע, א שעהן הויז, ווייסט שוין יעדער פרעמדער, אז ער מוז זיך אבשטעלען דאביי אין א פרעג טהון!

— וואס איז דאס? — ווייל א שעהנע געביידע מוז דאס זיין א רעגיע־רונגס אדער געזאנדשאפטס הויז... א מערכה. עסעקזיסטירען געזאנדטע ענג לישע, פראנצויזישע, רוסישע, דייטשע, עסטרייכישע אזוי, ווען ניט דאס וואלט "צעטיניע" אזעלכע שעהנע ארכיטעק טישע געביידען קיינמאהל ניט געהאט, א חוץ די פאר שלעסער — הייזער פון די פרינצען. דאס רעגיערונגס געביידע, פאר לאמענט, און דער היבש שעהנע בורג פונם קעניג אליין.

מיר האבען דא צוויי טאג פריי. מיר רוהען אויס. איך געה די שטאדט אנקו קען. די מענשען קענען לערנען...

טרויעריגע סאלידע, ערנסטע פנים' ער זעהט מען. דאס זענען די מענער... אויף דער גאס שפאצירען זיי ארום. זעל טען טרעפט איהר וועלכען בעשעפטיגט. ס'איז א חברה "ליידיג־געהערס". מ'דער קענט אז "פאליטיק איז תמיד זייער בע רוף געווען:... אט געהט זיך א מאנטע־נעגירגער אין דער גאס אין א קליינע שטייפער יארמעלקע, וואס שטעהט קוים אויפ'ן קאפ, ארום מיט שווארצען זייד איבערצריגען ביז אן דעם אויבערשטען ראנד פונ'ם דעקעל, דער רעשט פונ'ם קא פדעקעל איז מיט רויטען אף אויסגע־פולט, אין דער מיט אביסעל אן א זייט נערוקט זענען דריי רערלער מיט גאלד אויסגעשטיקט און אין דער מיט פון זיי מיט גאלד געשטיקטע בוכשטאבען ר"ת: ניקיטא דער ערשטער...

אויף זיך טראגט ער א שעהנעם רוי טען סערדאק. ענג־געפאסט צום גוף די עקען און רענדער זענען אריגינעל אויס גענעהט און אויסגעשטיקט, אויף די ליד־ קעס געפאסטע בלויע הויזען — ווי רייט הויזען — הינטען זענען זיי שטארק פון דער מאס, איבער דער מאס געלאזט.. אויף די פיס טראגט ער א פאר סקריפצעס מיט שפיצען פערבויגען ארויף ווי הער נער...

די פרויען זענען שלאנק, נישט מי־ אוס. אלט און יונג טראגט פון די האר א גרעטקע געמאכט ווי ביי אונז יונגע קינ דער. פון וועלכענס מיט ס'הענגען ארויס שווארץ צוזאמענגעלעגטע "שפיצען־טיכ לעך" אין דער פארם פון א ענגליכען "דריעק"... אין הימעל־בלוי־גרינע גלא קענארטיגע מענטעל און שווארצע קליי־ דער געהען זיי ארום אין די גאסען בע גענגען זיי זיך מיט עמיצען, בעגריסען זיי זיך נאר הערצליך און קושען זיך מיט יעדע ווי מיט א קרוב אויף ביידע באקען. זייטען מלאסקענדיג דעביי... פרעגען זיך דאן גענענזייטיג איבער:

— קאקא סע מאטע — קאקא ווי.. זיי קוקען זיך אן ליעבליך. שמייכעלדיג די פרויען זיי האבען דאגות פרנסה.

זיי רוהען נישט, ארבייטען, יעדען מאל דאט זאטשעפען זיי פרעגענדיג:

— מאלים וואס גאספאדין, דאביר עם או וואס קרוהא, באנא מי קושאט נימא, נישטא! כ'בעט אייך הער, אפשר קריג איך ביי אייך ברויט, שווערענדיג זיך: זי האט נישט וואס צו עסען..)

כ'בין אין קעניג ניק'טאס שלאס. אויסערליך פשוט איינפאך, ביים איינגאנג אויף דער שויבען טהיר הענגט אנגעק לעבט א בויגען ברייף־פאפיער מיט ניקי־ טאס פירמא. מ'שטעהט געשריעבען דא רויף אויף דייטש: די ק. א. ק. עסטרייכי־ שע אונגארישע אפיציערען איז דער בע זוך פון מיין קעניגליכען קאנאק גערנע געשטאטעט...

האטש כ'בין נישט קיין אפיציער.

בעקום איך א פאסיער־שייך אין גע אריין.

אינוועניג מאיעסטעטיש, לויטער טייערע חפצים, אנטיקען, אם מעהרסטען געשענקטע, אין איין צימער הענגען צוויי איילבילדער, יעדעס גרוים ווי די וואנד איינס איז ניקיטא אליין, דאס צווייטע זיין פרוי. די קעניגען, ביידע אין נאציא נאלטראכט געקליידעט און אין דער מיט צווישען זיי הענגט א בילד א קליינערעם: דער פערשטארבענעם קייזער פראנץ יא זעפ'ס... אלע דריי פאר אויגען קוקען זיך אן גאר פריינדליך..

איך שטעה נאהנט ביי דער שטוהל ווי קעניג ניקיטא פלעגט זיצען, ס'וויל מיך פריווען זעצען, כ'האב אימת המלכות..

אוי ניקיטא, ניקיטא! ביסט אן אח לצרה, א ליידענסגענאסע ביסט אויך אין גלות... כ'בין דיך אבער מעהר מקנא.. דיין שלאס שטעהט לעדיג, מ'האלט'ס אין ארדנונג, ס'געשיעהט איהם נאר נישט... ס'שטעהט און ווארט — — —

ענגלישער קעניג בעעהרט וועג'ג אידען

לאנדאן: —

פארינע וואך האט דער קעניג בע־ עהרט מיט ארדענס פיעלע פערזאנען וואס זיינען טהעטיג אין פערשידענע מיליטע־ רישע און פילאנטראפישע אינסטיטו־ ציעס וואס זיינען פערבונדען מיט דער מלחמה.

דיעזען ארדען האבען בעקומען אויף פיעלע ענגלישע פרויען, אבער קיין אידי־ שע פרוי איז ניט בעעהרט געווארען מיט דעם ארדען, באטש כמעט אלע אידיש אריסטאקראטישע דאמען זייכען זעהר טהע טיג אין אלע פילאנטראפישע אינסטיטו־ ציעס וואס זארגען פאר די סאלדאטען און מאטראזען.

דיעזער פאקט האט געצויגען די אויפ מערקזאמקייט פון דער ענגלישער פרעסע.

דער צאר איז אלט און גרוי

לאנדאן: —

דער קארעספאנדענט פון דער „מאר־ נינג פאסט", וועלכער איז געווען דער איינציגער צוויילער מענש אחוץ די רע־ ביערונגס־בעאמטע צו זעהן דעם רוסי־ שען צאר ביי זיין אבפאהרען קיין סיביר, ערקלעהרט, אז דער געוועזענער רוסישער צאר זעהט אויס אלט און איז אין גאנצען גרוי.

ער איז אוועקגעשיקט געווארען קיין סיביר, ווייל דער צאר פלעגט מיט יע־ דען פון זיינע וועכטער אין „צארסקאיע סעלא" אריינטרעטען אין געשפרעכען און דערוועקען צו זיך גרויס רחמנות. מען האט זיינע וועכטער דארט געמוזט בייטען יעדען טאג, ווייל מען האט מורא געהאט טאמער וועט ער ביי זיי פועל'ן, אז זיי זאלען איהם העלפען אנטלויפען.

העלדישקייט פון א אידישען סאלדאט

לאנדאן: —

ס. א. סעמיועלס, א צווייטער לייט־ טענאנט פון דער ענגלישער ארמעע איז פערזענליך בעעהרט געווארען פון קעניג מיט א מיליטערישען קרייז, פאר זיין אויסערגעוועהנליכער העלדישקייט.

זיין העלדישע טהאט ווערט אפיצי־ על בעשריבען אין פאלגענדע ווערטער:

זיין ראטע האט פערלארען אין שלאכט אלע אפיצערען און שווערע פערלוסטען זיינען פארגעקומען אויף צווישען די סאל־ דאטען. סעמיועלס האט דאן איינער אליין פערזאמעלט ארום זיך די איבער־ געבליבענע סאלדאטען און מיט א מאשין האראמאט אין האנד האט ער אוואנסירט מיט זיי פארווערטס אונטער א שווערע שיסעריי פון שונא און דערגרייכט דעם מיליטערישען ציעל, וואס מען האט בע־ דארפט".

כדי צו העלפען אייך–זוהן פון קענעדע

— — און צו העלפען אייערע קאמעראדען, האבען די פון הונדערטער טויזענדער הייזער געגעבען זיי פארשפרעכען און דעם פארשפרעכען פון זייער פאמיליעס אבצוהיטען די רעגולאציעס פון שפייז דיענסט.

סיי די פרויען וועלכע געפינען זיך אין די קליינע הייזלאך אדער אין די פאלאצען, — — אין די שטאדטישע גאסען אדער אויף די ברייטע פעלדער, אלע די דאזיגע פרויען ווייזען ארויס א מערקווירדיגע קא־ מעראדשאפט און ענטשלאסענהייט צו טהון אלעס וואס עס איז אין זייער מאכט צו פארזיכערען א גענוגענדע צאהל עסענווארג.

און אזוי צו אייך אין אייערע טראנשען פונ'ם נארטה זעע ביז שווייצאריען — — איך אויף די שיפען ניט אכטענדיג וואו איהר געפינט זיך — שיקען זיי אייך דיעזע בשורה.

"מיר זענען שטאלץ אויף דעם אלעמען וואס איהר האט געטהון פאר אונז — — אין שטעלען זיך צווישען דער ציוויליזירטער וועלט און די "האנען" מיר זענען שטאלץ און צופריעדען צו העלפען אייך מיט אזא קלייניגקייט — — מיר וועלען האלטען אונזער פארשפרעכען צום שפייז דיענסט צוזאג.

די פרויען אויקזעליערי, ארגאניזאציע פון דער רעזארסעס קאמיטע, אין דער קא־אפע־ריי׳ונג מיט האנ. וו. דזשיי. האנא שפייז קאנטראלער.

פראקטישע עצות וועגען הויז ווירטשאפט

צו געברויכען אנשטאט פלייש.

פלייש איז פון אלע מאהל באטראכט געווארען צו זיין דער בעסטער שפייז צו געבען דעם קערפער טישום אדער לייב. און צוליעב אט דיעזער אורזאכע האבען צום מעהרסטען מענשען אלע מאהל געגעסען פלייש. דאס מעהרסטע פון אונזער פלייש פלעגט קומען פון די וועסטערען פראווינצען, אבער די אונגע־ הויער גרויסע "רענטשעס" פון צוואנציג יאהר צוריק ווערען איצט לאנגזאם אבגעטיילט אין קליינע פארמס און מען ערציהט שוין ניט מעהר אזעלכע גרויסע טשערעדעס מיט בהמות ווי פרי־ הער. דאס איז איינע פון די אורזאכען צוליעב וועלכע פלייש קאסט אזוי טייער. א צווייטע אורזאכע איז דערפאר ווייל עס זענען פאראן א סך מענשען וועלכע ווייסען ניט וועגען אנדערע שפייזען וואס קענען געבען דעם קערפער פונקט אזעלכע גוטע נאהרונג ווי פלייש און וואס קאסט פיעל ביליגער. צום ביי־ שפיעל, מיר קענען געברויכען פיש אנשטאט פלייש, און א סך מעהר פעלע ווי מיר געברויכען דאס איצט. אנדערע שפייזען וואס קענען געברויכט ווערען אנשטאט פלייש זענען: אייער, מילך, קריעס, זופען, שפייזגריצען ארבעס, נאהיט, און ניס.

אייער דארף מען עסען צוזאמען מיט אנדערע עסענווארג וואס ענטהאלטען א סך קראכמאל אזעלכע ווי ברויט און קאר־ טאפעל, אויב מען געברויכט זיי אזוי זעהר גוט העלפען דעם קערפער, פונקט אזוי גוט ווי פלייש.

מילך ענטהאלט אלע אייגענשאפטען פון געבען ענערגיע און היץ צום קערפער. קריעס זופען וואס זענען געמאכט פון אבגעשוימטער מילך מיט גריענציג קענען געברויכט ווערען אנשטאט פלייש.

גוריין שפייזען ענטהאלטען א ווארגענדע פראפאר־ ציע פון אלע עלעמענטען וואס זענען נויטיג אויפצוהאלטען לע־ בען. זיי ענטהאלטען א גרויסע טייל קראכמאל וואס איז זעהר נויטיג. האבער מעהל און קוקרוזען מעהל ענטהאלטען פיעל מעהר פעטס פון אנדערע שפייזען. און דערפאר איז זעהר גוט צום עסען יענע שפייזען אין ווינטער, און ספעציעל פאר מענשען וואס אר־ בייטען שווער. גריצען שפייזען מיט פרוכט זענען ספעציעל גוט פאר'ן אפעטיט.

ארבעס, פאסאליעס און נאהיט זענען רייכער איז לייב־ בויענדע עלעמענטען ווי איינענד וועלכער אנדערע גרינצייג. און קענען געברויכט ווערען אנשטאט פלייש. נאהיט ווערט לייכ־ טער פארדייעט ווי ארבעס אדער פאסאליעס. אויב מען קאכט אט די אלע שפייזען גוט און פארזיכטיג קען מען דערפון מא־ כען זעהר אפעטיט מאכענדע שפייזען.

א מאהלצייט פון "בייקד ביענס" וואס קאסט ארום צוואנ־ ציג סענט ווערט זיין גענוג פאר א פאמיליע פון זעקס. און וועט געבען מעהר נאהרהאפטיגקייט ווי צוויי פונט פלייש וואס קאסטען פופציג סענט.

ניס ענטהאלטען אין א קאנצענטרירטער פארמע מעהר לייב־בויענדען מאטריאל ווי פלייש.

ווען מיר באהויפטען דאס אט די אלע אויסגערעכענטע שפייזען קען מען געברויכען אנשטאט פלייש מיינען מיר ניט צו זאגען דאס איהר זאלט אין גאנצען אויפהערען צו עסען פלייש. דער פאקט איז אבער, דאס אלס פאלק עסען מיר צו־ פיעל פלייש. און איהר וואלט אויסגעפונען דאס איהר וואלט זעהר פיעל בעסער פילען איז פיישען זין ווען איהר וואלט אנ־ געהויבען צו עסען אביסעל ווייניגער פלייש און איבערהויפט אריינברענגען א גרעסערע ווארייאציע אין אייער דיעטע.

האלט אייער פארשפרעכען צום שפייז דיענסט צוזאג.